

IV. Zloporaba prstenja.

Nekada su se kanonici katedralnih crkvi smatrali višima od protonotara, pa su počeli nositi zlatno prstenje sa dragim kamenom ili bez njega. U tom pogledu izašle su mnoge odluke kako pojedinih crkvenih sabora, tako pojedinih papa, koji su bili protiv toga nošenja. Za kanonicima povedoše se i župnici te ostali svećenici, osobito u Španiji i Italiji. Kod nas u Dalmaciji i Sloveniji rado nošahu svećenici zlatno prstenje bez dragog kamena. Čujem, da još i sada nastavljaju taj abuzus. Kodeks tačno normira nošenje prstenova i to ovako: U Kanonu 136. a u §-u 2. zabranjuje svakome kleriku nositi prstenje, ako za to nema pravo ili privilegij. Kanonom 1378. dava se pravo doktorima nositi prstenje Privilegija za protonotare izriču se principijelno u kan. 328. Za druge ovlaštenike kao papu, biskupe i opate te zaručnike govore izvori, koje u toj raspravi navedoh.

Talijanska okupacija u šibenskoj biskupiji.

D. Krsto Stošić.

Poslije sloma Austrije u Šibeniku je preuzelo vlast Narodno vijeće, ali iza nekoliko dana, baš 6. novembra 1918., pred šibenskom lukom osvanu talijanski ratni brodovi. Neki od vijeća odoše na neki njihov krstaš, gdje ih komandant lijepo primi i reče, da dolazi u ime Antante. Malo zatim pristadoše uz gradsku obalu dva brza motorna čamca sa bojevitim projektilima, potom torpiljarka. Pred sakupljenim narodom komandant sa zapovjedničkog mosta skine kapu i klikne: »Eviva Jugoslavija!« Čim se iskrcao, pode na terasu hotela Krke. Lukavo je govorio, da dolazi kao prijatelj, za mir, rad i sreću od Austrije oslobođenog naroda. Da bude ironija još veća, glazba je za veselje zasvirala i lakovjerni su priredili neku povorku. Na ratnim ladama, koje su bile pripadale Austriji, u šibenskoj luci ne bijaše ni jednog mornara, jer je rat svršio i vode naroda otpustiše sve ljude kući.

Okupatori pomalo preuzeše svu vlast u svoje ruke, ugnjetavanje naroda postalo je svaki dan veće i nestalo je svake slobode. Svećenstvo nije napustilo narod u njegovoj nevolji, nego se borilo za božje i narodna prava te mu prednjačilo u rodoljublju. Time je sebi osvijetlalo lice i ostavilo trajnu uspomenu. Sjajan primjer svećenstva ističe se osobito, ako se uzme u obzir, da su progonstva bila vrlo brojna, a šibenska biskupija od nekih 100.000 katolika ima samo 54 župskih mjesta svjetovnih svećenika i franjevac provincije presv. Otkupitelja. Talijana katolika nema ni tisuću. Pokušaji da okupatorna vlast privuče domaće svećenstvo — milom ili si-

lom — u svrhu izrođenja naroda, potpuno su ostali bezuspješni. Govorio mi je neki talijanski časnik: »Više ide narod za jednim svećenikom nego za stotinu časnika. Mi bismo morali dovesti amo pun parobrod talijanskih svećenika.« Vjerojatno je, da je za progonstvo domaćeg svećenstva imalo udjela talijansko slobodno zidarstvo. Vidjeli smo u Šibeniku njegove javne plakate sa tri točke, kojima se pozivalo pučanstvo, da se masonski organizuje. Novine su pak uporno tvrdile, da je viceadmiral Enrico Millo, glavna ličnost u doba okupacije, bio izraziti mason, iako se on pričinjao kao pobožna ovčica u Šibeniku prisustvujući na badnji dan 1918. tradicionalnoj pontifikalnoj misi u katedrali slušajući »U se vrime go-dišća« i dajući misne intencije.

U doba okupacije od 6. XI. 1918. do 21. VI. 1921., bilježio sam sve ovo što ovdje donosim, a bilo bi toga i više, da su se na moja pitanja odazvali svećenici sa sela. Ističem pak, da pišem posve objektivno, potpuno istinito, a činjenice su po sebi najbolji dokazi. Doći će novi naraštaj, pa neka se znade, da je kat. svećenstvo u šibenskoj biskupiji u doba, teške narodne kušnje izvršilo svoj plemeniti zadatak braneći vjeru i dom.

I.

1. Prijave za službu. U januaru 1919. izišla je naredba okupatorne vlasti, da župnici »mogu« i dalje uživati provizornu platu, »ako nijesu maknuti«. Talijani su zahtijevali, da svi vjerski službenici podastru u talijanskom jeziku prijave vojnoj vlasti, ako misle vršiti župsku službu, jer da inače ne će biti priznati od njihove vlasti. (R. Esercito ital. Comando supremo, Secretariato Generale per gli affari civili, Norme 10. I. 1919 no. 05039.) U šibenskoj biskupiji nije nitko, osim dvojice tolomaških svećenika, poslao prijavu za službu. Tome se protivila i crkvena vlast, jer njoj pripada pravo, da postavlja župnike i diže ih sa službe. Gabinetto ufficio affari civili 4 februara 1919 brzojavio je, da župnici svakako prikažu molbe, »jer inače nemaju pravo na službu.« Ni to nije pomoglo, a vojna je vlast na koncu prešla preko toga.

2. Plate. Okupatorna vlast nije svećenstvu davala platu u svojim lirama nego u austrijskim krunama, po starom zakonu, kojima je vrijednost bila užasno srozana. Dosta je znati, da je 1 kg govedine stajao 80 kruna, janjetine 130, kave i sladora 100 kruna. Talijani ni novcem ni hranom nijesu podmitili nijednog svećenika.

3. Talijanski kapelani. Više njih je došlo s vojskom u Šibenik. No svoj upliv htjeli su imati i na civilno pučanstvo. Gardella, Sargolin i Tosti, držali su propovijedi građanstvu, pohađali bolesnike kućama itd. Stoga je dvojici tih propagandista kapitularni vikar D. V. Skarpa zabranio svaku vjersku javnu službu za građanstvo. Vojni kapelan Tosti iz Ankone obavljao je bez dozvole crkvene vlasti župsku službu u Mandalini, gdje nije bilo našeg redovitog svećenika, i obilazio je bolesnike, iako nije znao naš jezik. Župski

stan u Mandalini već 16. decembra 1918. zauzeli su vojnici. Slično je radio vojni kapelan D. Moderiano u Kievu, ali o njemu će biti govora kasnije. D. Federico Sargolin ustanovio je društvo *Donne cattoliche* 1. jula 1919. i na svojim je konferencama tako fanatizirao ženske, da neke nijesu htjele dolaziti na sv. misu, gdje je dolazio naš narod nitj primati sv. pričest od naših svećenika nego samo od talijanskih kapelana.

4. Vjerske funkcije. Narodno vijeće u Šibeniku u sporazumu s crkvenom vlašću odredilo je, da se 15. decembra 1918. pjeva u katedrali svečani »Tebe Boga hvalimo« za našu državu. Talijani su to zabranili i učinili odgovornim biskupa L. Pappafavu, ako se bude držalo blagodarenje, *Lodolo*, »*commissario militare*« u ime guvernera iz Zadra priopćio je tu zabranu biskup. kuriji, i svim samostanima, a odnosila se i na sve crkve u biskupiji. Tada je kurija javila svećenstvu, da se blagodarenje odgaga. — Talijanima je bilo krivo, da se u stolnoj crkvi moli i pjeva hrvatskim jezikom. Već prve godine okupacije, tražili su da se na Vel. petak iza noćne procesije pjeva *Confitemini* mjesto: *Ispovjedite se*. — 28. VIII. 1919. tražio je od kurije sudski savjetnik Marko Inchiostri sa još 18-toricom, da se devetnice u katedrali vrše talijanskim jezikom. Bez uspjeha. Treba naime znati, da prema dekretu biskupa Berčića od g. 1845. (kojim se određuje odnošaj između župnika i kapelana) ne proističe, da je bilo u katedrali funkcija na talijanskom jeziku. Talijanštinu je kasnije uveo župnik A. J. Fosco za biskupa Maupasa, kad je bila ustanovljena bratovština Gospe od Zdravlja i kad je u tu svrhu isti župnik dao tiskati talijansku knjižicu. Sve do g. 1915. skoro u praznoj katedrali držale su se na talijanskom jeziku neke devetnice, ružarije svake subote i nedjelje te majska pobožnost. Kad je Italija ušla u svjetski rat neke su se od tih pobožnosti ukinule, a neke se stale vršiti našim jezikom. Ipak je crkvena vlast dopustila, da se majska pobožnost g. 1919. vrši talijanskim jezikom kao i devetnica presv. Srcu Isusovu. U drugim šiben. crkvama nije se ništa molilo talijanski, jer je bio neznatan broj domaćih talijana a i ti su svi znali naški. — Bio je običaj, da u katedrali vojnici čuvaju Božji grob. Talijani su tražili da se to dozvoli njihovim vojnicima, ali je kaptol predlog odbio, jer bi se pučanstvo bilo uzbunilo. Tada je došao pred kanonike komandant Capponi i zaprijetio im, da će ih prebaciti preko mora i internirati, dodajući da Jadran nije još očišćen od mina. Prijetnje dakako nijesu pomogle. — Talijani su 12. februara 1920. priredili na silu zadušnice za Giullija, poginulog talijana u Splitu.

5. Procesije. Okupatorna vlast je zahtijevala, da se od nje svaki put traži dozvola za procesiju. To je bilo nečuveno za naše krajeve, pa nijedan župnik nije htio prositi dozvolu. Rijetko je kad vojnička uprava dozvolila procesiju bez molbe. Kad je u nekim slučajevima nutkala župnike, da ugođi pučanstvu, neka mole dozvolu, oni su odgovorili: Ako je uopće zabranjeno, zašto bismo tražili milost? Komanda vojnog presidija u Šibeniku zabranila je kaptolu

prozbene procesije, ali joj je bilo mnogo do toga, da se obavi tradicionalna procesija Velikog petka, jer su toj imali sudjelovati talijanski vojnici i njihova glazba. Sam komandant Capponi došao je pred kaptol i htio da se obavi procesija. Dekan Gojanović rekao mu je: Uzalud je držati je, kad narod neće sudjelovati. — Nije dakle čudo, da je sav Šibenik napokom sudjelovao procesiji na dan sv. Ante, baš sutradan iza kako su okupatori otplovili preko gorkog Jadrana.

6. Umjetne slike. U Šibenik dode prof. Solmi i slikar Pizio. te u ime nove vlade stadoše tražiti od biskupske kurije, da im se pribavi popis svih umjetnih slika po šibenskim crkvama i po biskupiji. Međutim su Talijani sami digli iz svetišta u Vrhpoljcu staru Gospinu sliku i sliku sv. Mare iz njezine crkvice u šiben. polju. Bilo je dosta muke, dok su te slike povraćene. Ja sam za šibenske crkve sastavio popis, ali kad sam saznao u koju svrhu to treba, nisam htio izručiti.

7. Zvona. Talijani su tražili, da im svaka župa pošalje popis o rekviriranim zvonima u vrijeme rata nalažući, da se nova zvona nabavljaju samo u Italiji. Kad to nije pomoglo, onda je Governo della Dalmazia 11. V. 1919. zabranilo uopće naručivati zvona bez njegove dozvole.

8. Arhivi. U martu 1919. tražili su Talijani, da im župnici pošalju popise svih knjiga i svezaka u svojim arhivima. Župnici nijesu to učinili bojeći se, da im se nebi oduzeli kakvi važni dokumenti. Inače na raznim mjestima uništili su talijanski vojnici mnoge arhive, kad su boravili u župskim kućama.

9. Državne obveznice. God. 1919. izašla je naredba, da se okupatornoj vlasti predadu sve državne obveznice. To se urgiralo sedam mjeseci, ali nijedan župnik nije predao obveznice, jer se bojao da ih neće dobiti natrag.

10. Akcija za siročad, i zapuštenu djecu ratnika. Talijani su u junu 1919. tražili od župnika, da im dostave popis takove djece i ratnika. Stvar je bila po sebi delikatna, ali župnici nijesu odgovorili bojeći se s pravom da se siromasi zbog interesa ne potalijanče, kako je i bilo u nekoliko slučajeva, dapače su nešto mladeži odvucli u Italiju.

11. Legina škola. Već od 5. decembra 1918. uspostavili su Talijani tu školu u Šibeniku. Vjeroučiteljem je bio o. Josip Miolin konventualac, postavljen od naše crkovne vlasti. Dr. Luigi Pini i drugi Talijani uporno su nastojali, da na njegovo mjesto dode vojni kapelan Gardella. Biskupska kurija javila mu je, da ima ostati na svom mjestu Miolin. Gardella je na silu počeo podučavati pa je crkovna vlast zvala Pinija na odgovornost prema kanonu 1481 § 3 i po građanskom zakonu 7. V. 1874. i 23. IV. 1850., a također vojnog kapelana. Kapitularni vikar upitao je Gardellu, ko mu je dao potrebitu crkvenu misiju za podučavanje, a on čudnim kriterijem odgovori: Generale Viora! Napokon je talijanska vlast uvi-

djela da ima krivo, da je naredbom iz Zadra 5. novembra 1920. tražila, da kurija imenuje vjeroučitelja za Leginu školu, što je bilo i potrebno, jer se o. Miolin odrekao. Tako je za neko vrijeme bio imenovan D. Niko Plančić.

12. Biskupska palača. Talijanska vlada uklonula je sve naše profesore sa srednje škole u Šibeniku, a oni su sakupljali svoje dake u biskupskoj palači i tu podučavali. Poslije malo vremena, 28. VI. 1920., Franjo Madirazza iz Trogira, općinski komesar u Šibeniku, priopći kuriji, da se palača ima zatvoriti (sottraendolo all uso da parte di persone incompetenti), prijeteci u protivnom slučaju strožim mjerama. Malo kasnije su Talijani uselili u biskupsku palaču nekog generala i vojni tehnički odio, koji je tu izradivao nacрте kao tloris Šibenika, pad slapova Krke, defenzivni sistem Dalmacije itd.

13. Prepad u koludrički samostan. Capponi, kolonel vojnog presidija u Šibeniku, nekog dana, bez ikakve obavijesti crkvenoj vlasti, prekrši klauzuru redovnica i sa nekoliko vojnika pretraži sav samostan benediktinki sv. Luce. Malo zatim na 20. V. 1919. bila je rekvirirana njihova škola.

14. Borba radi talijanskih propovijedi u Šibeniku. Talijani su doveli poznatog propovjednika o. Semeriju, koji je na Silvestrovo 1918. i nastajno Mlado Ljeto govorio u katedrali. Izazovno je spominjao »la grande madre Italia, fratelli del l' altra sponda«, govorio je o oslobođenoj braći i glorificirao militarizam. Radi toga biskup mu je Pappafava zabranio propovijedati. No on je drugi put opet propovijedao i pozivao se tobože na sv. Oca Papu. Vojni kapelan D. Cesare Tosti propovijedao je u katedrali u mjesecu maju. Zalazio je u politiku i govorio, kako je Caporetto osvećeno i kako je Italija došla do svojih prirodnih granica, pa Jadran, nije više gorak. Napadao je i Wilsona. — Kapitularni vikar Mirić dozvolio je »zbog iznimnih okolnosti«, da se u g. 1919. drže talijanske propovijedi u korizmi, da strani gosti imaju prigodu slušati riječ božju. Monsignor Rudolf Raguini, mornarski kapelan, obećao je crkvenoj vlasti, da će se čuvati i svake politike i ne će vrijedati naš narod. Ipak se toga nije držao, i napadao je Wilsona. Radi napadaja talijanskih propovjednika kapitularni vikar D. Vicko Škarpa nije htio dozvoljeti talijanske propovijedi za maj g. 1920. i 1921. Protesti Talijana kod svete Stolice nijesu bili uvaženi. Talijani su sakupljali potpise, da se dozvoli talijanski propovijedati u korizmi 1920., ali tih nije bilo, nego 520, od svih domaćih i nadošlih Talijana. Dr. L. Pini već se bio pobrinuo u sporazumu s vojnom vlašću, da bude propovjednik D. Luigi Torta talijan. kapelan. a po tom je tražio dozvolu od kurije u ime »fascio nazionale italiano« i u ime »delle famiglie italiane e dei numerosi regnicoli residenti a Sebenico«. Završio je prijetnjom, da će u slučaju negativnoga odgovora tražiti intervenciju starije crkvene vlasti. Na to kapitularni vikar, D. V. Škarpa upravi 4. februara Dr. Piniju odlučno pismo ističući da su talijanske propovijedi u katedrali ukinute

1915. a bile uvedene 1879., da svi stanovnici Šibenika znadu hrvatski itd., pa ne može dozvoliti talijansko propovijedanje. Sam biskup Pappalava koji je držao zadnje korizmene propovijedi god. 1915., rekao je, da ih nije vrijedno držati za ono desetak osoba. Odbredba Skarpe djelovala je na Talijane kao bomba. Novine *La Dalmazia* iz Zadra 28. II. 1920. žestoko su ga napale člankom *Per un maggior rispetto alla religione dei Dalmati*. Odluka se Skarpe kvalificira kao »offesa alla religione di san Marco« (!) 9. III. u istom je listu izašao članak pod naslovom *Candidati dell'ortodossia*. Tu se uvredljivo predbacuje Skarpi, da radi po napatku pravoslavnog Beograda i da su njegovi prijatelji pravni vjeru promiješiti iz mržnje prema Italiji. Nadaju se, da će delegat iz Rima doći u Dalmaciju i razviditi stvari. Talijani su se nadali, da će doći na šibensku stolicu pastir, koji će »uspostaviti sjaj talijanske prošlosti u dalmatinskim crkvama.« Protiv odluke Skarpe digao se je i »*Il corriere della Dalmazia*«, br. 8. 1920. Protiv Skarpe su išle tužbe sv. Stolici u Rim, kojima se iznosilo, da su u Šibeniku bune i smutnje zbog zabranjenih propovijedi. Kad sv. Stolica nije uopće ni odgovorila, domaći su se Talijani utekli brzozjavom Millu u Zadar (19. IV. 1920. u ime *Fascia Nazionale*) tražeći da uporabi sva sredstva, kako da dođu do svojih prava (*titulare decoro del italiana nazionalita*). Par dana iza toga dođe Skarpi major karabinijera Pesaventi i izjavi mu, da se ima odmah prikazati Viori, koji je bio »*maggiore generale commendatore*« i stanovao u sudbenoj zgradi u Šibeniku. Pesaventi je još rekao Skarpi, da ga čeka pred kurijom vojnički auto. Kapitularni vikar Skarpa odgovori, da mu nije drago, što ga svaki tren pozivlju talijanske vlasti, ipak da će poći ali ne s autom. Bojao se naime, da ga ne odvuku bogzna kuda. Pred Vioru je došao sa svojim kancelarom D. Krstom Stošićem. Razgovor se vodi u talijanskom jeziku, ali ga donosimo u hrvatskom. General reče: Imam da priopćim Vašem Gospodstvu naredbu gubernatora Milla, koji hoće da talijanske propovijedi budu u crkvi sv. Dominika, a bude li kler protivan, imam nalog da odmah poduzmem mjere da to spriječim. Osim toga gospodin Ricci još danas pozivlje Vas u Zadar, a imate na raspolaganje naš auto. Kažem Vam, da ovdje ima propovijedati vojnički kapelan i da će propovijedima prisustvovati vojničke osobe. — U to major Pesaventi, očito nagovoren od domaćih Talijana, uplete se i reče: Propovijedi imaju biti gdje i lanj t. j. u katedrali. — Viora mu pošteno odgovori: Ostavite to, jer to je politika. Samo ono što sam ja rekao, vojnička je naredba i ništa više. Ja sam vojnik i moram slušati. — Skarpa odgovori: Nisam protivan vojničkim propovijedima, ako se drže u navedenoj crkvi, ali moram izjaviti, da nemam jurisdikciju nad njom, jer pripada samostanu oo. dominikanaca. Apolutno pak ne mogu doći u Zadar, jer sam slaba zdravlja i u kasnim godinama života, pa mi vožnja autom škodi, a ima više godina da ne izlazim iz grada. — Viora je na koncu tražio od Skarpe, da dade pismenu svjedodžbu liječnika i navede svoje razloge.

Domaći Talijani nisu bili zadovoljni, da korizmene propovijedi budu kod sv. Dominika nego u katedrali. Ipak da ugone Millu, stavili su javni poziv, da njihovi pođu u sv. Dominika, dok dobiju povoljnije rješenje. No poslije prve propovijedi Dr. Cace (negda Hrvat) liječnik, stao je pred sv. Dominikom i branio ženama Talijankama da idu u crkvu. Dapače je Dr. Pini to zabranio javnim oglašom. Uopće bilo je čudno ponašanje ovoga doktora, koji je držao nadgrobno slovo nekom Talijanu, koji je umro u Kninu a prije toga odbio je svećenika, te se u Parizu prikazivao, kako smo čitali u novinama, kao šibenski načelnik, a to nije bio. Kako je prior dominikanaca ošalno upitao D. L. Tortu (talijan. propovijednika, prezime mu znači pogača): Je ste li vi slatka ili gorka pogača? razumio je da za nj nije propovijedanje i ostavio se toga posla. Skarpa je iznio pobjedu, ali su mu Talijani po noći ispod prozora vikali: Abbasso Skarpa! Morte a Skarpa!

Konačno je Skarpa radi talijanskih propovijedi bio konfiniran, ali ćemo o tome govoriti pri koncu ovog prikaza.

II.

Sada predimo na progonstvo pojedinih svećenika u šibenskoj biskupiji i gledajmo njihov križni put u doba tuđinske okupacije.

1. O. Leonard Bajić, poznati naš asketični pisac, došao je iz Jugoslavije 16. IX. 1919. u Drniš za župnika, ali poslije osam dana »po višem nalogu« okupatorna ga je vlast protjerala preko granice. Faktični je razlog bio u tome, što je par domaćih Talijančica voljelo, da im ostane dobri i iznemogao župnik o. Ante Bilonić nego da dode drugi.

2. O. Venceslav Bilušić, magister novaka na Visovcu, bio je pozvan na odgovornost pred komandanta u Skradin, jer je tobože propovijedao proti Talijana u crkvi.

3. O. Šimun Dubračić, kapelan u Drnišu uapšen je »per motivi d' ordine pubblico«, i protjeran preko granice.

4. O. Grgo Gojanović, dekan kaptola, bio je optužen, da je govorio u crkvi proti Talijanima. U siječnju 1919. bio je pozvan pred vojnički presidij i strogo opomenut, da se pazi.

5. O. Šimun Jelinčić, bio je 6. jula uapšen i doveden na Visovac, jer je bio okrivljen, da je u župskoj crkvi u Šibeniku Varošu dopustio pjevanje »Bože pravde«. Razlog bit će i stoga, jer je protestirao na presidiju, što je stavljena talijanska zastava na crkvi, noću 10. XI. 1919.

6. Don Jere Jurin opazio je, kad je bio župnikom u Primoštenu, da ga karabinijeri čudno gledaju, pa se pobojavao, da ga ne odvedu u zloglasne talijanske tamnice. Da se ukloni pogibelji, tražio je od crkvene vlasti dopust od dva mjeseca i u prosincu 1918. pođe u Split. 22. januara 1919. morao je dati izjavu vojnom presidiju da nije poticao puk proti talijanskoj okupaciji. Kad je biskupski kancelar zapitao majora karabinijera Pesaventa u Šibeniku,

može li se Jurin povratiti na svoju župu, odgovorio mu je lukavo: Ne mogu reći da ili ne; neka ispita svoju savjest i znade, da se drukčije sudi u mirno doba, a drukčije za okupacije. — Guverner Millo se nešto umirio i dozvolio povratak Jurinu, ali s opomenom (che egli in avvenire verra mantenere le sue promesse non occupandosi di pratiche estranee, al suo ministero sacerdotale).

7. Don Ivan Katalinić, mitronosni opat u Skradinu, u martu 1919. bio je uapšen i sa fra Bonom Šarićem interniran u Gualdo Tadino u Italiji, a talijanska je vlast tražila, da se u Skradin pošalje drugi svećenik (con avvertirlo di astenersi assolutamente di questioni politiche). Kasnije je Katalinić bio povraćen na svoju župu, ali već koncem iste godine, uvelike se na nj tuži vlada i opet mu prijeti. (Consta che l' abbate mitrato di Scardona, di recente tornato dall' internamento politico, continua sebbene opportunamente diffidato a servare un contegno in linea politica non corretto, avvalendosi dalla sua missione spirituale per fare propaganda ostile al nostro Governo ed in genere assumendo atteggiamenti sprezzanti e poco riverenti verso le nostre autorità e verso le nostre intenzioni. Ciò permesso S. E. il Governatore ha disposto, che Don Catalinich non debba continuare ad esercitare le primitive funzioni che disimpegnava prima dell' internamento, ciò per evitare a suo carico sieno presi ulteriori rigorosi provvedimenti). Na ovu prijetnju kapitularni je vikar odgovorio, da je Katalinić vrstan i razborit svećenik i da uživa njegovu potpunu naklonost. 27. VII. 1920. pozvan je Katalinić u Zadar na opravdanje, kamo je pošao — za svaki slučaj — s prtljagom. Na 30. VI. 1920. Talijani su bacali na stan Katalinića kamenje, oblijepili mu kuću propagandističnim plakatima, koješta ispisali po zidovima i pogrdno vikali proti njemu, da je ista vojnička vlast požalila takav vandalizam.

8. Fra Lovro Kovačević, župnik u Rogoznici, kad je doznao da ima poći na raport u Zadar, uteče noću preko granice. Poslije dužeg vremena na 22. VIII. 1920. bio mu je dozvoljen povratak.

10. Fra Vlade Krola, slab i boležljiv starac na župama Bline i Bristivice, gdje je svršavala okupaciona zona, radi šikaniranja vojnika morao je u augustu 1919. noću uteći preko granice.

11. O. Bernardin Kulić konventualac bio je 6. VII. 1920. interniran na Visovcu za mjesec dana, jer da je svirao orgulje u šibenskoj varoškoj crkvi, kad se pjevalo »Bože pravde«.

12. O. Bone Kulušić, župnik na Visokoj, bio je u januaru 1919. interniran za neko vrijeme.

13. O. Vjekoslava Maruna, poznatog istraživaoca naših starina i kustosa muzeja u Kninu, Talijani su silom stavili u kaznionu u januaru 1919. i bacili ga u šibenske tamnice, a po tom ga deportirali u Jakin. Iste godine u martu doveli su ga natrag i prebacili ga preko granice. Što je bilo odneseno iz muzeja ne spada na nas, da ovdje govorimo.

14. Ponašanje D. Rudolfa Piana, katehete na šibenskoj realnoj gimnaziji i biskupskog kančelira, bilo je zazorno Talijanima i nastojali su, da ga uklone s njegova položaja. Civilna ga je vlast 19. V. 1919. suspendirala od službe u školi, internirala ga neko vrijeme na Visovcu, te mu dozvolila da pređe preko granice u Split. Osobito je bio napadnut u novinama *Corriere Adriatico* i u *La Dalmazia*. Na njegovo mjesto u školi postavili su Talijani vojnog kapelana F. D. Fridrika Sargolina, koji se te službe primio bez dozvole crkvene vlasti i bez znanja hrvatskog jezika. Kad je zbog toga bio pozvan na zapisnik u biskupsku kuriju, izjavio je — sve proti kanonskim propisima — da mu je misiju za školu podijelila »komanda vojnička pomorska u Šibeniku u sporazumu s pokrajinskim školskim vijećem«. Kapitularni vikar zabranio mu podučavanje, ali on nije htio slušati. Stoga mu vikar u aprilu upravi dopis, koji u prijevodu glasi: Časni gospodine! Vrijeme je, da već svršite. Crkvenu vlast ne smijete prezirati. Kad Vam opomene nijesu pomogle, sad Vam zabranjujem da podučavate vjeronauk u školi, dijelite sakramente građanskim osobama i vodite dalje društvo *Donne cattoliche*. — 14. IX. 1919. bilo je dozvoljeno Pianu, da se vrati u Šibenik, ali nije smio u školu.

15. D. Ante Madirazza, kapelan u Tribunju, bio je protjeran preko granice tobože zbog nekih prekršaja.

16. Fra Nikola Matas uzalud je tražio, da mu vojnici i časnici izadu iz tijesne kuće, a k tome bio je neprestano pod nadzorom vojničke straže, i bez njihova znanja nije se nikuda mogao maknuti.

17. Fra Jere Matić, kapelan u Drnišu, kad je pošao u Kievo zbog svoje službe u oktobru 1919., bio je interniran i povraćen.

18. O. Andrija Mavrinac trećoredac glagolaš u Prviću Luci bio je u martu 1919. interniran na Visovcu, jer je tobože bunio narod u Tisnome prigodom proslave kod svetišta Gospe od Karmela.

19. O. Mirko Medić, župnik u Dubravicama, bio je 27. juna 1920. uapšen i doveden pred sud u Zadar, gdje je bio osuđen kao politički čovjek dva mjeseca zatvora.

20. O. Frane Milun imao je vojničku pušku i predao je vojničkoj patroli. Bio je pozvan na komandu na opravdanje. Kasnije mu dode neki kapetan u stan i stane na nedolični način od njega zahtijevati, da on kao župnik mora osobno kupiti oružje po selu i pismeno javiti, što je u tom pogledu učinio, jer će inače teško odgovarati. Župnik je konačno vidio, što ga čeka, t. j. interniranje, pa je 31. III. 1919. noću utekao u Jugoslaviju. Već otprije su mu vojnici zapremili svu kuću s kuhinjom, a njemu ostavili samo jednu sobu.

21. Fra Frane Mišica, župnik u Lečevici, morao je svaki put traži dozvolu od komandanta, kad je imao poći k bolesniku u svom odlomku Vučevicu. Vojnici su ga uvijek uhodariili, pa je bio prisiljen, da u septembru 1920. pobjegne potajno preko granice.

22. D. Feroeo Mraković bio je u Šepurinama uapšen u decembru 1919. i doveden u šibensku tamnicu za par dana, ali je tek poslije tri mjeseca bilo dozvoljeno da se vrati na župu. No oko stana su mu uvijek stražili vojnici.

23. Kad je šibenski biskup L. Pappafava bio premješten u hvarsku biskupiju, D. Ivan Mirić kanonik postao je kapitularni vikar i to 24. januara 1919. Neprestane neprilike u biskupiji tako su na njega djelovale, da nije od besanice mogao čitave noći spavati. Da ga bolest ne shrva, odrekao se službe vikara 26. juna 1919.

24. O. Karlo Nola bio je od crkvene vlasti poslan u župu Kievo, gdje je vojna komanda postavila svojevoljno svog kapelana Moderiana da vrši narodnu svećeničku službu. Kapelan 4. puka 25. VIII. 1919. predade o. Noli pismenu naredbu, da ne vrši službu u Kievu. (Comunica si per opportuna conoscenza e norma, che il R. o Governo della Dalmazia ordina che restino abrogati tutti incarichi dati dalla Curia al frate Carlo Nola e che il sacerdote Moderiano D. Giovanni rimanga a Kievo). Konačno je morao o. Nola preko granice. Ipak je on morao konvalidirati 20 nevaljano sklopljenih vjenčanja. Franjo Madirazza, dok je bio u Kninu kotarskim poglavarom, zabranio je g. 1919. o. Noli, da propovijeda u Kninu na sv. Anu i sv. Jakova.

25. Okupatorna je vlast odmah u početku tražila, da se biskup Luka Pappafava stavi na čelo za pomaganje pučanstva njihovom pomoću. On je to odbio radi političke pozadine takove akcije. Poznato je, koliko se agitiralo u narodu s famoznim rižima. Također u druge talijanske akcije nije biskup htio ulaziti.

26. Kad je Katalinić bio interniran, više je puta posluživao Skradin o. Nikola Pasini konventualac iz Šibenika. Dolazio je često do rječkanja s Talijanima. Jednom su silom odnijeli iz župskog stana matice u privatni stan, a od njega su tražili, da krštenice piše talijanskim jezikom, što se protivio zakonu. Nekj su tražili nezakonito promjenu prezimena. Pasini se svemu tome odlučno protivio.

27. O. Pavla Perišića, župnika u Mirlovcu, »suspendirala« je vlada iz Zadra i potjerala u Knin, ali kad je uvidjela svoju pogrešku, brzojavila mu je, da je prvašnja naredba ukinuta.

28. D. Ante Radić nije u decembru 1919. mogao dobiti od vlade titulum mensae potrebit za redenje radi političkih razloga (non essendo il suo contegno in linea politica scevro di censura). Kad je za božićne mise došao u Prgomet, iako je imao dozvolu talijanskog oficira, ipak je odmah na badnji dan poslan natrag, tako da je narod ostao na veliki dan bez svete službe.

29. O. Šimun Slavica, župnik Piramatovaca, bio je interniran na Visovcu 26. VII. 1919. (per la sua notevole attività politica che svolgeva all' infuori della sua missione ecclesiastica). Na-

dajući se goremu, o. Slavica preobuče se u narodno odijelo i noću uteče u Jugoslaviju.

30. Za vrijeme kapitularnog vikara, Skarpe bio je njegovim kancelarom i tajnikom D. Krsto Stošić. On je jednom prigodom pismeno protestirao na vojnom presidiju, što je noću na crkvi sv. Ivana bila izvješena talijanska zastava. Isti dan kad je bio silom uapšen Skarpa, stavili su ga u kaznionu i odvelj do Visovca, gdje je pod jakom vojničkom stražom po danu i noći bio čuvan od 30. aprila do 26. novembra 1920.

31. Fra Mate Stošić, brat Don Krste, župnik na Unešiću zamjerio se talijanskim vlastima, što nije htio davati uredovne svjedodžbe talijanskim jezikom. U septembru su mu prijetili strogim mjerama (assumendo egli atteggiamenti addirittura ostili verso la nostra occupazione).

32. Na fra Bonu Šarića, župnika Kieva, pala je krivnja, da je neke noći skinuo sa zvonika talijansku zastavu, premda su to učinili neki mladići, pa je bio odveden s opatom Katalin'ćem u Gualdo Tadino. Vojnici mu zauzeše župski stan, a neki je oficir bilježio u maticama mrtve i rođene, dok nije silom vojničkom postavljen za župnika talijanski kapelan Moderiano Don Ivan. Od sada su Talijani otjerali svakoga našega svećenika, kad bi došao da vrši župsku službu. Dneva 24. jula 1919. rekao je kapit. vikar Skarpa nametnutom kapelanu: »Držite na pameti, da ćete učiniti milo Bogu i ljudima, kad se ostavite župe Kieva, jer Vam ja za to nisam dao i neću dati nikakve oblasti. — Kapelan odgovori, da je bio prisiljen od svoje komande da vrši službu za narod i da se potužio vojnom biskupu. Još je uvjeravao vikara, da je on Slovenac, a to je potvrđivao meni ponovno, kad sam ga g. 1925. susreo u Rimu. Napokon je Moderiano uspio da ga premijeste iz Kieva.

33. Fra Josip Spikić, župnik Prgometa prima naredbu od vojne vlasti 27. VI. 1920., da ne smije služiti svoj odlomak (per ordine di motivo politico), a poslije par dana ga protjeraju sa župe. Vojnici se nastane u njegovom stanu i uništiše dobar dio župskih matica.

34. Don Rajner Šuman bio je kapelan na otoku Žirjama. Dosta su mu zanovetali talijanski vojnici kao i njegovoj sinovki, koja je jednom pred njima morala uteći kroz prozor. Vojnici su držali ključ od crkve kod sebe. Napokon su Rajnera internirali na Visovac u junu 1919. Governer Millo javio je, da je to učinio iz polit. razloga. (Mi trovai nella dispiacenza di dover disporre l'arresto di don Rainero Suman, per il suo contegno ostile a nostro riguardo e per le chiare e publiche manifestazioni fatte contro di noi).

35. Don Martin Tokić, župnik u Šepurima, teško bolestan od tuberkuloze, svaki tren je strepio, da ne bude bačen iz župskog

stana, koji je općinski talijanski upravitelj u Zlarinu tražio tobože za selo, da ugodí nekim mješćanima.

36. O. Ivan Tomaso vić, gvardijan na Visovcu imao je doći za župnika u Drniš mjesto o. L. Bajića, ali ga Talijani prije toga, u veljači 1920., otjeraše preko granice. Kasnije su mu dozvolili da se vrati na Visovac za predaju uprave samostana, ali kad je došao do Skradina, otpraviše ga opet nazad.

37. O. Frane Tonković, morao je u travnju 1919. uteći sa župe Prgomet preko granice, jer mu je župski stan vojska zauzela, a nije mogao općiti s narodom nego u prisutnosti vojnika. Zatim je neki talijanski kapelan, bez dozvole crkvene vlasti u Šibeniku, obavljao vjersku službu i vjenčanja, tako da ih je kasnije morao konvalidirati o. Metod Radić.

38. Fra Rudolf Visintini došao je u okupiranu zonu s dozvolom talijanskog kapetana ratnog broda Puglie u Splitu, da služi župu Kievo, ali je iz Knina bio vraćen natrag. (Motivacija vlade u Zadru bila je, s datumom 17. X. 1919.: per i suoi precedenti politici manifestamente ostili all' attuale stato di cose e non addetto, a coprire il posto di curatore d' anime.)

39. O. Lav Žurić kapelan u Drnišu, kad je predviđao svoje napušenje, pobjegao je u januaru 1919. preko granice.

Kapitularni vikar D. Vicko Skarpa.

Bio je stasom visok, koštunjav, karakterističnih gesta ruku, markantnih crta na licu, vrlo čestit i razuman svećenik, potpun poštenjak staroga kova, rodoljub i hrvatski stari borac. Njegovo je načelo bilo: Skršiti me možeš, ali prigibati nećeš! Govorio je lakonički, a od šale su ga neki nazivali »poslovicom«, jer je cio život sakupljao narodne poslovice i o njima dao tiskati našu najveću zbirku pod natpisom »Hrvatske Narodne Poslovice« (Šibenik 1909.). Rodio se 26. aprila 1847. u Starom gradu, ali je od rane mladosti pripadao šibenskoj biskupiji. Službovao je u Zlarinu, Marini, Tribunju, Sepurinama, čitavih 26 godina u Zatonu; 1906. imenovan je župnikom u šibenskom Docu (grad), a 25. aprila 1913. postao je stalnim kanonikom u Šibeniku. God. 1922. odlikovan je ordenom sv. Save III. stepena, a 1923. imenovan je od Pape Pia XI. tajnim komornikom. U gradu je bio aktivan u raznim odborima, osobito Uboškog Doma. Kao zagovornik glagolice i crkvenog jedinstva rado je bio povjerenik Apostolata sv. Ćirila i Metoda. Umro je s osmjehom na licu 25. februara 1927. Pogreb mu je bio vrlo sjajan.

D. Vicko Skarpa upravljao je šibenskom biskupijom od 27. juna 1919. do 2. aprila 1922. Poslije odreke D. I. Mirića, Dr. Vinko Pulišić, ondašnji zadarski nadbiskup, poslužio se kanonom 423 § 2, te je imenovao Skarpu kapitularnim vikarom. Čim je Skarpa preuzeo službu, poslao je okružnicu svećenstvu, da ga okrijepi u te-

škim vremenima, koja počinje riječima: »Gore srca!« Brzo su nastale borbe s Talijanima zbog župe Kieva, legine škole, vjeronauka u srednjoj školi, zbog vojničkih kapelana i talijanskih propovijedi, zbog protjeranih i interniranih svećenika itd. Kavalijer Ricci u ime vlade pozvao ga je u Zadar i tražio, da potvrdi talijan. kapelana za župnika u Kievu. Stavljao mu je pred oči obilnu potporu, i to u lirama, za biskupsku kuriju, koja kao ni njezino osoblje nije ništa primala od talijanske vlasti. Skarpa je sve to odbio, ali bježeći se, da ga odmah ne bi internirali, odgovorio je Ricciju, da će se o tim i drugim stvarima sjetovati sa šibenskim kaptolom. Iz Šibenika mu je kasnije javio, da župnika u Kievu ima pravo predlagati samostan u Kninu ili provincijal, a da nad vojničkim kapelanom također nema jurisdikciju, jer je podložen svom vojnom biskupu i vojnoj komandi.

Na 23. augusta 1920. stavljena je noću kod lika sv. Mihovila na katedrali talijanska zastava. Skarpa je protestirao, a zastava je opet noću bila uklonjena.

22. aprila 1920. dode u kuriju tenent karabinijera Josip D'Augustino s jednim kolegom i domaćim detektivom, izvadi neku cedulju i reče (prevadamo u našem jeziku): »Vaše imenovanje za kapitularnog vikara nije bilo priopćeno vladi niti je od nje potvrđeno. Stoga Vas ona rasterećuje od službe i imate odmah ostaviti ovo mjesto. To mi je naloženo, da priopćim Vašem Gospodstvu po naredbi Governatorata iz Zadra«. — Na to odgovori Skarpa: »Prvo svega dajte mi o tome pismeni dekret. Moje je imenovanje po trajnom običaju odmah bilo priopćeno Predsjedništvu Namjesništva u Zadru preporučenim pismom i za to ne treba privola. Mene je Vaša vlast i do sada priznavala, primala je službene spise potpisane od mene, kao kapitul. vikara. Ricci me je dozvao u Zadar itd.« — Na to će D'Augustino: »Dakle- koja je Vaša zadnja riječ?« — Skarpa: »Ovdje se radi o slobodi crkve. Protestiram proti ovom priopćenju. Ostajem na svome mjestu i ne ću se maknuti nego silom. Jedino je sv. Stolica vlasna da mi zapovijeda. Ako ona hoće, da se uklonim, rado ću se pokoriti. D. K. Stošić kancelar otvori protokol i pokaže tenentu, kad je bilo priopćeno imenovanje Skarpe. Kad je progovorio s vikarom nekoliko riječi hrvatski izdere se tenentov drug na njega: Zašto govorite hrvatski kad znate talijanski? — Stošić mu je odgovorio: Mi u našem uredu i međusobno uvijek govorimo hrvatski. Što ne razumijete, pitajte svoga detektiva.

Skarpa je slutio, da će ga internirati, pa, je odmah imenovao svojim provikarom kanonika D. Grgu Tambacu. Uprav pred dan Zrinskog i Frankopana noću navale vojnici na stan Skarpe, razbiju vrata i silom ga povedoše na svoju torpiljarku uz njegove proteste i otpremiše ga u Starigrad. Tu mu narediše, da se svaki dan prijavi vojnoj komandi. Skarpa se nije htio prijaviti ni jedan dan, pače je protestirao da se to od njega neprestano traži. Rekao

je, da će o tome govoriti u svjetskoj štampi, a otada ga pustiše u miru. Vratio se u Šibenik po odlasku talijanske vojske, 13. juna 1921. Dneva 19 istoga katedrala je bila puna predstavnika vlasti, društava i naroda. Tada se diže na besjedište čelični starac i počeo govoriti od ganuća drhtavim glasom: »Narode! Širom naše lijepe i prostrane domovine razlijevaju se veseli glasovi. Došlo je sunce i na naša vrata. Stekosmo svoju kuću i zlatnu slobodu. Razdragan slušam taj nebeski poj, a u isti čas iz dubine harna srca izvija mi se poklik: Slava Bogu na visini! Da slava Bogu, upravitelju ljudskih udesa, koji evo naplaćuje narod mučenika za njegove podvige i borbe za krst časni i slobodu zlatnu«. — Zatim je Skarpa uzveličao borbu južnih Slovena i njihovo junaštvo, otpornost i ideale za ujedinjenje. Pri koncu je rekao: »Što je Bog dao, ne smiju ljudi oteti. Budimo složni, jer je sloga od Boga a nesloga od zloga. Budimo pravdoljubi, kako ocu, tako šokcu. Budimo religiozni i ljubimo iskrnjeg svoga. Budimo ustrpljivi, dok se naša država iznutra ne izgradi. Ne treba zdvajati. Ljubimo domovinu. Budimo vjerni kralju i dinastiji Karadorđevića. Obje crkve, katolička i pravoslavna, neka složno pregnu, da narod ne zaluta stramputi-com bezvjerja i nemoralu. Bože pravde, ti koji spase od propasti dosad nas, čuj i odsad naše glase i od sad nam budi spas.«

